

Lachstern: het lachen is hem wel vergaan

Eén van onze zeldzaamste sterns is de Lachstern. In Europa broedt deze soort in landen grenzend aan de Middellandse Zee en Zwarte Zee met een kleine, geïsoleerde, populatie in het noorden van Duitsland. De Europese populatie wordt geschat op 16.600-21.200 paren (www.iucnredlist.org). De westelijke broedvogels overwinteren in West-Afrika.

Om het voorkomen van Lachsterns te beschrijven zijn vijf databases gecombineerd: Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels (BSP; 1989-2017), Waarneming.nl (1838-2017), Trektellen.nl (1964-2017), Meetnet Watervogels en slaapplaatsen van Sovon (vooral 1972-2017 met enkele oudere waarnemingen) en CDNA (Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna, dutchavifauna.nl, 1982-1992). In totaal werden 6534 waarnemingen verzameld tot en met 30 juni 2017, waaronder ook de eerste vogel voor Nederland: een mannetje, geschoten uit een groepje van drie op 15 augustus 1838 in de Braassemermeer ZH. Hierna wordt een beeld geschetst van het voorkomen, voornamelijk sinds 1989.

Herkomst

De Lachstern is in ons land een voormalige broedvogel. Zekere broedgevallen zijn gemeld langs de kust en in het IJsselmeergebied tussen 1931 (De Beer bij Hoek van Holland; zie prachtige foto in Avifauna van Nederland 2) en 1958 (Harderwijk en Swifterbant). Een verrassende melding in 2005 was die van een paar met nestbouw, voedseloverdracht en nestaflossing in het Balgzand NH. Het broedgeval mislukte waarschijnlijk in de eifase, aangezien er geen frequente prooi-aanvoer naar het nest werd waargenomen.

De enige Lachsterns die ten noordoosten van ons broeden, huizen in Denemarken (laatste, solitaire paar in 2015) en Duitsland, met name uit de Elbembonding in Sleeswijk-Holstein. Hier nestelden zowel in 2016 als 2017 37 paren (B. Hälterlein). De Noordwest-Europese populatie is gedeceerd ten opzichte van een halve eeuw geleden (figuur 1, zie ook Dutch Birding 2014: 147-158).

Frequente ringaflezingen in Noord-Holland in het najaar, ook van familiegroepjes, tonen aan dat wij vogels zien uit de Duitse kolonie (F. Visscher e.a.). Doordat Lachsterns in het voorjaar nauwelijks blijven hangen, zijn ringaflezingen in deze periode zeldzaam. Een op 5 mei 2017 in Breskens ZI gefotografeerde trekker (zie foto) bleek in 2012 geringd in de Duitse

kolonie en was daar ook in 2014 en 2015 aanwezig (M. Risch, *Artenschutzprojekt Lachseeschwalbe*; via T. Luiten).

Seizoenspatroon

De eerste Lachsterns worden begin april gezien en de laatste in september-oktober (figuur 2). Het aantal pleisteraars is het hoogst in het najaar, het aantal langstrekende vogels is in beide seizoenen vergelijkbaar. In het voorjaar is gemiddeld 10% gepasseerd op 23 april, 50% (mediaan) op 7 mei en 90% op 2 juni (40 dagen). In het najaar zijn deze data 24 juli, 7 augustus en 21 augustus (29 dagen). De mediane datum varieert tussen de jaren, maar is zowel in het voorjaar als het najaar met zo'n zes dagen vervroegd sinds 1989.

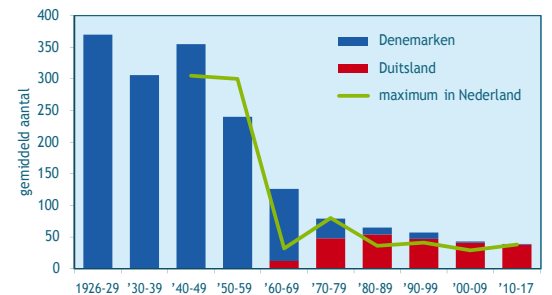
Verspreiding

Lachsterns worden in het hele land gezien maar zijn zeldzaam in Limburg (meldingen in 4 van de 57 seizoenen in 1989-2017), Noord-Brabant (4), Drenthe (5), Overijssel (8), Utrecht (9) en Gelderland (11). In de kustprovincies worden ze vrijwel ieder voor- of najaar gezien: Zeeland (41), Friesland (46), Groningen (49) en Noord-Holland (56). Flevoland (24) neemt een tussenpositie in.

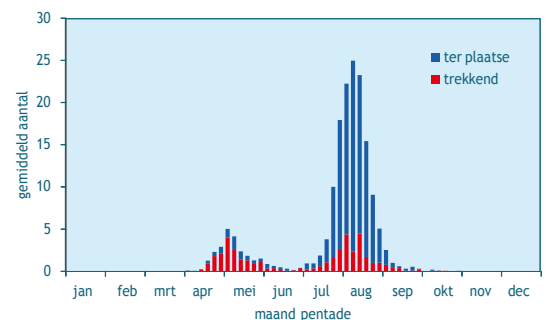
In het voorjaar worden de meeste vogels gezien op regelmatig bezette trektelposten aan de kust, zoals Breskens ZI, Scheveningen ZH, Huisduinen NH, Noordkaap Gr en Eemshaven Gr (figuur 3). Waarnemingen in het binnenland suggereren dat een klein deel van de vogels een kortere route neemt, bijvoorbeeld vanaf Breskens rechtstreeks naar het IJsselmeergebied, gezien waarnemingen rondom het IJmeer en op telpost Kamperhoek (8 waarnemingen in voorjaar 2004-17). De meeste van de zeldzame waarnemingen nog dieper in het binnenland waren langs een rivier.

In het voorjaar is een dag met meer dan een viertal Lachsterns heel bijzonder. Telpost Breskens heeft vier dagen met 5-6 langstrekende Lachsterns (tussen 29 april en 10 mei) en ook telposten Huisduinen (5 ex. op 9 mei 2001) en Rottumeroog (8 in een groep op 11 mei 2017) hebben fraaie dagrecords.

Lachstern met kleurringen uit Duitsland, Breskens ZI, 5 mei 2017.
Foto: Thomas Luiten



Figuur 1. Lachstern. Ontwikkeling van de Noordwest Europese populatie (broedparen) en maximum aantal exemplaren in Nederland op de slaapplaatsen. Aangevuld naar Vlek (2002, *Limosa* 75: 147-158).



Figuur 2. Lachstern. Seizoenspatroon in 1989-2017 (gemiddeld aantal per vijfdaagse periode).



Slaapplaatsen

In het voorjaar trekken de sterns snel door op weg naar het broedgebied, maar na het broedseizoen blijven tientallen langere tijd pleisteren en gebruiken ook gezamenlijke slaapplaatsen. Met de afname van de Noordwest-Europese populatie verminderden ook de aantallen in Nederland (figuur 1). Midden twintigste eeuw ging het nog om honderden op de slaapplaatsen op Balgzand (max. 400 in 1937-50) en de

Friese IJsselmeerkust (300 in augustus 1947), maar vanaf ongeveer 1980 hooguit enkele tientallen.

In de BSP-tijd (vanaf 1989) was Balgzand lange tijd de enige bekende slaapplaats voor pleisteraars uit de Kop van Noord-Holland. In deze tijd sliepen er maximaal 41 (20 augustus 1992) en, recenter, 33 (17 augustus 2013). In 1995-99 was Balgzand uit de gratie en sliepen de sterns op een geïnundeerd bollenveld ten noordwesten van Schagen. Op 29 juli 2016 werd ook in de Dollard een slaapplaats ontdekt van minimaal 32 vogels. Hier overnachten o.a. de vogels die overdag verblijven rond Nieuwe Pekela in het zuidoosten van Groningen, waar ze rusten in de zandgaten en foerageren op akkers (figuur 3). Het is onzeker hoe lang de slaapplaats in de Dollard al bestond, maar bij Nieuwe Pekela werden al vanaf 2011 en 2012 Lachsterns gezien (max. 4 resp. 14 vogels). Afgaande op simultaantellingen op beide slaapplaatsen trekt minimaal 30% van de Duitse Lachsterns in het najaar door Nederland (Sovon-Nieuws 2016-4).

Toekomst

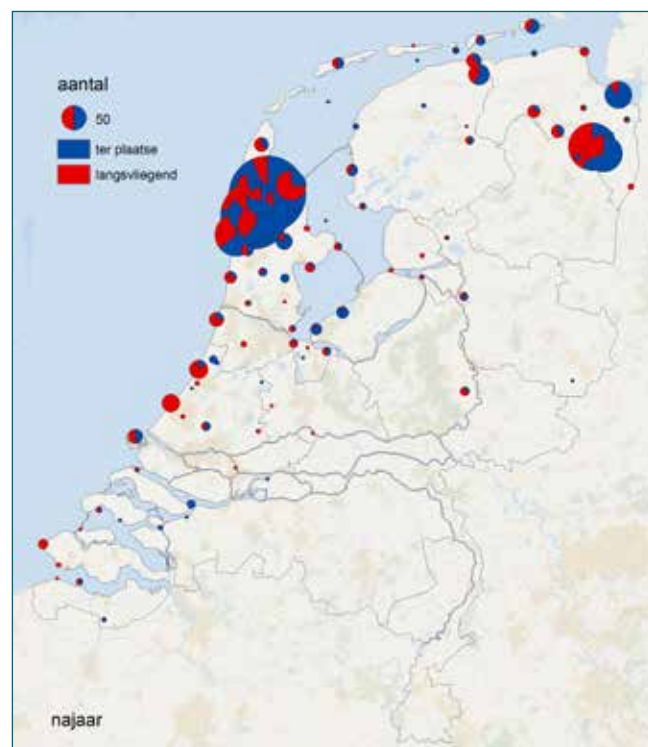
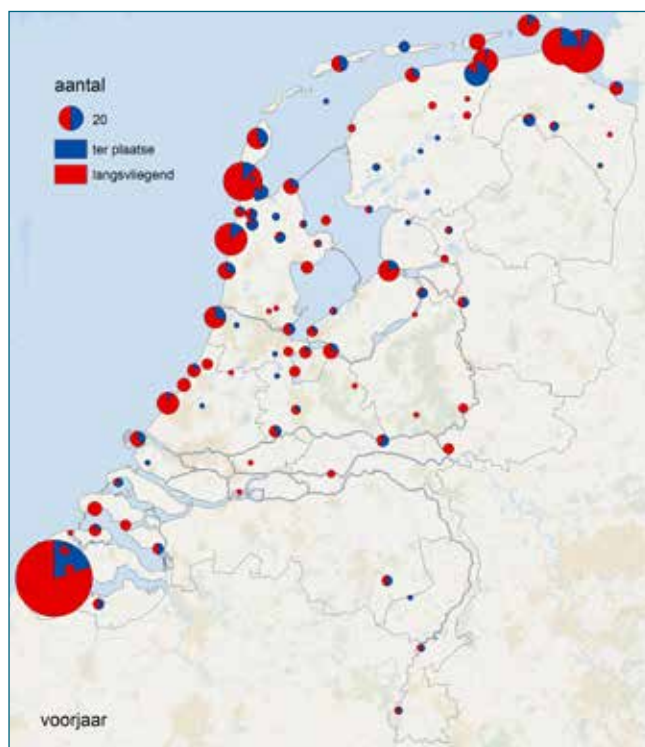
Hoeveel Lachsterns we de komende jaren zien, hangt helemaal af van de ontwikkeling in de Duitse kolonie. In de eerste tien jaren van de eenentwintigste eeuw kwamen er nauwelijks jongen groot. Door beschermingsmaatregelen (o.a. afrasteren van de kolonie) sinds 2010 bedraagt het aantal uitgevlogen jongen nu gemiddeld 0,6 per paar. Daarmee kan de populatie in stand blijven, maar het blijft natuurlijk een preciaire situatie. In 2017 werden op 6 juli weer 21 jongen gekleurringd. Een aantal daarvan zal tijdens de najaarstrek ons land ongetwijfeld hebben aangedaan.

Dankwoord

Met dank aan alle waarnemers voor hun meldingen en de regionale contactpersonen (BSP) en admins (Waarneming.nl) voor het controleren van de gegevens. Informatie over geringde vogels kwam mede via Fred Visscher en Thomas Luiten.

> **Meer informatie:**
zie (de linkjes op)
sovon.nl/lachstern

● **Arjan Boele & Erik van Winden**



Figuur 3. Lachstern. Verspreiding in 1989-2017 (voorjaar), resp. 1989-2016 (najaar, vanaf 1 juli), met onderscheid tussen trekkers en pleisteraars. Weergegeven is de som van geclusterde waarnemingen, let op het verschil in stipgrootte (legenda).